

ЧИННИК САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ЕТАПІВ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ

А.О. Колесник, О.О. Мануєнкова

Самостійна робота розглянута з позиції активізації діяльності студентів у навчанні. Одне з основних завдань викладача – виховати певну культуру самостійної роботи і, раціонально спрямовуючи її, сформувати методiku учнів у розвитку різноманітних мовленнєвих умінь під час оволодіння мовним матеріалом.

Ключові слова: методика, самостійна робота, студент, активізація, перевага, завдання, прийом, педагог, підхід, навчання.

ФАКТОР САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ КАК ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ ЭТАПОВ УСПЕШНОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

А.А. Колесник, Е.О. Мануєнкова

Самостоятельная работа рассмотрена с позиции активизации деятельности студентов в учении. Одна из основных задач преподавателя – воспитать определенную культуру самостоятельной работы и, рационально направляя ее, сформировать методiku учащихся в развитии разнообразных речевых умений при овладении языковым материалом.

Ключевые слова: методика, самостоятельная работа, студент, активизация, преимущество, задачи, прием, педагог, подход, обучение.

FACTOR OF SELS-STUDY AS ONE OF THE BASIC STAGE OF SUCCESSFUL TEACHING OF FOREIGN LANGUAGE

A. Kolesnyk, O. Manuyenkova

Self-study is considered from the point of intensifying of students' activity in studying. The main tasks of the teacher are forming of certain culture of self-study, rationally directing it, suggesting the methodology for students of the development of variety of speech skills in mastering language material. Also problems are related to the self-study of students in teaching of foreign language, depending on the nature of the material and the age and psychological opportunities of students are investigated. Also the issues of self-control are studied. Recommendations, probing questions, keys for self-control play important role in the process of self-control formation. Students for organization of their self-study of foreign language must

understand their tasks, know the procedure of their implementation and have the ability to use studying skills.

Key words: *methodology, self-study, student, activity, advantage, task, method, teacher, approach, training.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Досягнення цілей навчання іноземної мови визначається змістом, яким повинні оволодіти студенти, і технологією навчання (принципами, методами, засобами та організацією навчання). Саме вчення студентів здійснюється як під керівництвом викладача, так і в ході самостійної роботи. Виділення самостійної роботи студентів як окремого етапу навчання викликано тим, що, як зазначають психологи та педагоги, самостійна робота активізує розумову діяльність студентів, що робить навчання більш результативним. Гасло «Вчити вчитися» з поворотною часткою «ся» підкреслює значення самостійної діяльності студентів у оволодінні змістом освіти. Завдання навчальної сторони – визначити зміст навчання, забезпечити раціональну організацію самонавчання, сформувати самометодику студентів (тобто усвідомлене оволодіння прийомami навчальної роботи) [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Уже доведено, що надмірна активність викладача в передачі знань, докладних пояснень часто веде до гальмування в сприйнятті студентів. Іноді викладачі, незадоволені результатом своїх пояснень, дивуються: «Я вже кілька разів пояснював це явище ...». Ефект же повторних пояснень зазвичай теж незначний, тому що у студентів виникає хибне враження, що вони все це вже знають і вміють, і вони залишаються внутрішньо пасивними а, отже, несприйнятливими. Ушинський К.Д. дуже точно охарактеризував викладацьку активність як «перетерпіння діяльності іншого».

Слідом за П.І. Підкасистим самостійну роботу студентів ми визначаємо як діяльність, що передбачає їх максимальну активність по відношенню до предмету діяльності, в нашому випадку іноземної мови, до матеріалу, що засвоюється, і саме це забезпечує його міцне засвоєння. Отже, важливо створювати умови, за яких студенти «виходять назустріч знанням», бо знання, що пропонуються їм у готовому вигляді часто ковзають повз їх свідомості й не осідають у пам'яті [2].

Крім того, що самостійна робота викликає активність студентів, вона має ще одну важливу перевагу: носить індивідуалізований характер. Кожен студент використовує джерело інформації залежно від своїх потреб і можливостей, він працює в своєму темпі, щоб дійти

до потрібного результату. Ця властивість самостійної роботи надає їй гнучкий характер, значно сприяє підвищенню відповідальності кожного окремого студента і, як наслідок, поліпшенню його успішності. Самостійна робота передбачає впровадження її окремих форм у процес навчання іноземній мові як за спрямованої участі викладача, так і без нього, протягом усього курсу вивчення іноземної мови.

Мета статті. Обґрунтування важливості (пріоритетності) самостійної роботи під час навчання іноземній мові. Завданнями статті є: а) розглядання самостійної роботи як одного з основних етапів активізації діяльності студентів у навчанні; б) вивчення необхідних умов для розвитку самостійної діяльності студента; в) дослідження рівня самостійної роботи, що прийнятний у педагогіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Самостійна робота, як і робота у співпраці з викладачем, може здійснюватися в різних організаційних формах: індивідуально, у парі, у невеликих групах і всією аудиторією. Кожна з названих форм покликана створювати й розвивати в сукупності організаційні, інформаційні, пізнавальні та комунікативні вміння студентів, оволодіння якими забезпечить просування студентів у засвоєнні мови в єдності з розвитком їхньої методики. Сучасні дидакти надають особливе значення цій стороні самостійної роботи, тому що вбачають у розвитку методики студентів передумови безперервної освіти.

Для розвитку самостійної діяльності студента під час вивчення іноземної мови потрібно таке:

– по-перше, необхідне усвідомлення мети діяльності, що виконується, кожної конкретної справи. Студент повинен знати, що він буде робити, який кінцевий результат, як дане завдання збагатить його досвід. Студент повинен прийняти завдання, в іншому випадку неможливо очікувати на належний педагогічний ефект. Усвідомлення мети завдання (вправи) є не що інше, як впровадження принципу свідомості в організації самостійної роботи студента;

– по-друге, потрібне знання самої процедури виконання завдання. Викладачу потрібно озброїти студентів раціональними прийомами навчальної діяльності, з огляду на характер самої діяльності й на можливість студентів даного курсу навчання та їх досвіду в іноземній мові. У цьому випадку також має місце опір на принцип свідомості, тобто усвідомлення не лише сенсу завдання, а й процесу його здійснення;

– по-третє, потрібно вміння користуватися для виконання завдання відповідними засобами навчання, такими, як звукозапис,

навчальний дидактичний матеріал для роботи в парі і т. д. Так, студенти повинні оволодіти потрібними технічними засобами навчання (ТЗН), наявними в лінгафонному кабінеті, щоб здійснювати завдання за лінгафонним практикумом. При цьому вони зможуть оптимальним чином користуватися засвоєним матеріалом у певних, що задаються ілюстрованим і озвученим посібником ситуаціях, «вступаючи в спілкування» з диктором-носієм мови, що вивчається, а також користуватися довідковою літературою (словниками, граматичними довідниками);

– по-четверте, необхідне вміння бачити опір у матеріалі завдань, що полегшують подолання труднощів у ході самостійної роботи; в цьому випадку однаково важливо навчитися користуватися готовим (об'єктивним) опором і створювати свій (суб'єктивний);

– по-п'яте, важливо передбачити адекватні дидактичні умови для успішного самостійного виконання завдань, тобто перш за все визначити відповідне місце для них: у аудиторії, вдома або в лінгафонному кабінеті. У тих випадках, коли викладач знайомить студентів із раціональними прийомами виконання завдання, звичайно, здійснювати таку роботу краще в аудиторії; якщо потрібні ТЗН, яких у студентів немає вдома, то – в аудиторії; в інших випадках – удома.

Сюди ж слід віднести і вибір організаційних форм для виконання конкретного виду самостійних завдань. Домашня робота, звичайно, набуває індивідуальної форми, яка повинна бути забезпечена й підготовлена під керівництвом викладача в аудиторії. Самостійна робота в аудиторії може здійснюватися у всіх організаційних формах: індивідуально, в парах і малих групах, при цьому яскраво проявляється взаємодопомога студентів. Індивідуальна самостійна робота в аудиторії може проявлятися у двох варіантах: а) всі студенти виконують одне загальне завдання; б) різні, залежно від своїх можливостей. У випадку ускладнень викладач надає допомогу, погодившись із принципом індивідуалізації процесу навчання; в лабораторії або кабінеті також можливі всі форми організації самостійної роботи, «помічником» є сама програма, складена на основі принципів посиленості та доступності, і, звичайно, викладач-консультант [3].

Вибір організаційної форми та місця її застосування визначається в основному характером матеріалу, видом діяльності, що потребує розвитку, віковими та психологічними особливостями студентів, а також ступенем оснащення кабінету іноземної мови необхідними ТЗН.

Особливим є питання про час, який слід витратити на самостійну роботу, щоб її результати були відчутні. Було зроблено спробу визначити цей час дедуктивно та шляхом спостереження за роботою студентів різних курсів навчання, а також на основі аналізу запропонованих домашніх завдань. У результаті було з'ясовано, що загальний час роботи студентів над іноземною мовою має виражатися приблизно 3 – 3,5 годинами на тиждень, охоплюючи роботу під керівництвом викладача і різні форми самостійної роботи на протязі курсу вивчення іноземної мови у ВНЗ. Природно, що у разі зменшення кількості тижневих годин і, отже, роботи у співпраці з викладачем треба підвищувати час, що відведений на самостійну роботу, інакше скорочується практика в мові, що неминуче веде до втрати набутих навичок і до руйнування умінь. Органічне включення самостійної діяльності студентів – неодмінна умова досягнення практичних цілей у оволодінні іноземною мовою навіть на рівні елементарної комунікативної компетенції.

Крім загальної кількості часу, що витрачається студентом на виконання завдань, велике значення має систематичність його роботи. Немає необхідності доводити, що оволодіння навчальним матеріалом, розвиток навичок і умінь буде значно вище, якщо студент зможе займатися мовою по 20 – 25 хвилин щодня, а не «авралом». Важко уявити собі, щоб, наприклад, студент не міг обрати цього часу для занять, почитати або послухати звукозапис. Іноземною мовою можна займатися в порядку зміни діяльності: вирішив завдання з якої-небудь загальноосвітньої дисципліни, потім переключився на читання тексту, розповіді іноземною мовою, після цього перейшов до завдання з іншої дисципліни.

Залучення студентів до систематичної самостійної роботи – одне з початкових виховних завдань викладача іноземної мови. Вона пов'язана з вихованням дбайливого ставлення до використання вільного часу студентами, самодисципліни та самоорганізованості. Позитивне вирішення цієї проблеми – шлях до підвищення ефективності навчально-виховного процесу та його впливу на формування соціально активної особистості. Як і будь-яка інша виховна проблема, вона складна і вирішувати її не можна авторитарно. Викладачу слід терпляче та наполегливо показувати переваги систематичної самостійної роботи у вивченні іноземної мови.

Таким чином, для організації самостійної роботи студентів із іноземної мови вимагається: усвідомлення ними мети завдань, знання процедури їх виконання, вміння користуватися засобами навчання,

вміння застосовувати опір та створювати його під час підготовки завдання, облік відповідних дидактичних умов.

У педагогіці прийнято виділяти такі рівні самостійної роботи: відтворюючий, напівтворчий і творчий.

Відтворюючий рівень самостійної роботи дуже важливий у вивченні іноземної мови, оскільки він лежить в основі інших її рівнів, і він «відповідальний» за формування вербальної вимовно- та лексико-граматичної бази, за створення еталонів у пам'яті. Фактично з цієї бази починається засвоєння нового. Студентам пропонується, наприклад, читання за диктором, списування з підручника, в ході самостійного відтворення відбувається «пропускання через себе» нового матеріалу. Проте під час організації самостійної роботи цього рівня, викладачу слід пам'ятати, що довго тримати студентів на такій роботі не слід, оскільки вона нудна і монотонна; у той же час і поспішати не слід, так як потрібно, щоб студенти могли правильно і в нормальному темпі відтворювати засвоєний мовний та мовленнєвий матеріал, який їм потрібен для вирішення завдань більш високого рангу.

Напівтворчий рівень самостійної роботи – наступний за складністю виконання і витікає з відтворюючого рівня. Тут здійснюється перенесення набутих знань, навичок і вмінь на інші, але аналогічні ситуації, зокрема читання слів, словосполучень, речень і текстів без еталону, що задається диктором, не списування з підручника, а різноманітні перетворення матеріалу в письмовій формі і, нарешті, формування висловлювань у аналогічних ситуаціях. Так, якщо в рамках відтворюючого рівня розроблялася ситуація «У магазині . Покупка взуття», то напівтворчий рівень передбачає варіант: «У магазині. Купівля сукні». Самостійна робота цього рівня вимагає більшої розумової активності та пов'язана з такими операціями, як підстановка, розширення, трансформація.

Творчий рівень самостійної роботи пов'язаний із формуванням навичок і умінь здійснювати пошук при вирішенні більш складних комунікативних завдань як в усному мовленні, так і під час читання, наприклад: діяти відповідно до запропонованих обставин і взятої на себе ролі, підготувати повідомлення на задану тему, прослухати повідомлення і висловити своє ставлення до його змісту; прочитати розповідь і відповісти на проблемні запитання у зв'язку зі змістовно-смісловим планом тексту, проінтерпретувати головну ідею тексту. Саме під час виконання самостійної роботи цього рівня формується творча особистість [4].

У практиці самостійної роботи з іноземної мови ці рівні співіснують, і кожен із них може бути представлений певним набором

конкретних підрівнів, хоча зрозуміло, що в поступально розгорнутому навчальному процесі міра самостійності студентів і прагнення до евристичного рівня нарощуються.

Висновки. Вибір організаційних форм для виконання конкретного виду самостійних завдань та місця їх застосування визначається в основному характером матеріалу, видом діяльності, що потребує розвитку, віковими та психологічними особливостями студентів, а також ступенем оснащення кабінету іноземної мови необхідними ТЗН. Для організації самостійної роботи студентів із іноземної мови вимагається: усвідомлення ними мети завдань, знання процедури їх виконання, вміння користуватися засобами навчання, вміння застосовувати опори та створювати їх під час підготовки завдання, облік відповідних дидактичних умов.

Список джерел інформації / References

1. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін : навч. посібник / П. П. Шляхтун. – К. : Академія, 2011. – 224 с.

Shlyahntun P.P. Methods of teaching of social and human sciences: Textbook / P.P. Shlyahntun. – K.: The Academy, ["Metodyka vykladannay socialno-gumanitarnykh dystsyplin : navch. posibnik / P.P. Shlyahntun. – K.: Akademiay] 2011. – 224 p.

2. Дроздова І. П. Методика викладання, педагогіка та психологія вищої освіти : навч. посібник / І. П. Дроздова. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 142 с.

Drozdova I.P. Methods of teaching, pedagogy and psychology of higher education : Textbook / I.P. Drozdova. – Kharkiv: KNAME, ["Metodyka vykladannay, pedagogika ta psychologiay vyschoi osvity : navch. posibnik / I.P. Drozdova. – Kharkiv: KhNAMG], 2008. – 142 p.

3. Войнола Р. Х. Методика викладання дисциплін соціально-педагогічного циклу : навч. посібник / Р. Х. Войнола. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 140 с.

Voynola R. X. Methods of teaching subjects of social and -pedagogical cycle : Textbook / R.X. Voynola. – Kyiv: Centre of textbooks, ["Metodyka vykladannay, dystsyplin socialno-pedagogichnogo tsykla : navch. posibnik / R. X. Voynola. – K.: Tsentr uchbovoi literatury], 2012. – 140 p.

4. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю "Переклад" / Л. М. Черноватий. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.

Chernovatiy L. M. Methods of teaching translation as profession: textbook for students of higher education institutions in the field "Translation" / L. M. Chernovatiy. – Kiev: New Book, ["Metodyka vykladannay perekladu yak profesii : navch. posibnik dlay studentiv vyshchih navchalnych zakladiv osvity za spetsialnistu "Pereklad" L.M. Chernovatiy. – Vinnitsa: Nova Knyga], 2013. – 376 p.

Колесник Аліна Олексіївна, канд. техн. наук, доц. кафедри іноземних мов Харківського державного університету харчування та торгівлі. Адреса: м. Харків, пров. Дербентський, б. 38. Тел.: 349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Колесник Алина Алексеевна, канд. техн. наук, доц. кафедры иностранных языков Харьковского государственного университета питания и торговли. Адрес: пер. Дербентский д. 38, г. Харьков. Тел.: 349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Kolesnyk Alina, Cand. of Techn. Sc., associate professor of department of Foreign Languages of Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Derbentsky str., h.38, Kharkiv. Tel.: 349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Мануєнкова Олена Олегівна, ст. викл. кафедри іноземних мов Харківського державного університету харчування та торгівлі. Адреса: м. Харків, вул. Н. Ужвий, буд. 80, кв. 192. Тел.: 349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Мануєкова Елена Олеговна, старший преподаватель кафедры иностранных языков Харьковского государственного университета питания и торговли. Адрес: ул. Н. Ужвий, д. 80, кв. 192. Тел.: 349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Manuyenkova Olena, Senior lecturer of department of Foreign Languages of Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: N. Ugviy str., h. 80, flat 192, Kharkiv. Tel.: 349-45-69; e-mail: kaf1402@mail.ru.

Рекомендовано до публікації канд. філол. наук І.В. Удовенко, канд. філол. наук М.В. Арделян.

Отримано 15.03.2014. ХДУХТ, Харків.